Kultura miru je pogoj za razvijanje dialoške družbe

Genocid in samomor *Brez ustrezne filozofske antropologije temeljev samomora in genocida ni mogoče zares razumeti*

»Razumevanje situacije in situacijskih dejavnikov je bistvenega pomena za pojasnjevanje in preprečevanje samomora, zgolj individualističen pristop k raziskovanju tega pojava pa je obsojen na neuspeh. Samomor je celosten pojav, ki zahteva interdisciplinaren pristop,« meni izr. prof. dr. Bojan Žalec, predsednik pripravljalnega odbora mednarodne konference, ki je na temo soočanje z genocidom in samomorom v organizaciji ljubljanske teološke fakultete nedavno potekala v Celju.

Dr. Mojca Vizjak Pavšič

Izr. prof. dr. Bojan Žalec je predstojnik inštituta za filozofijo in etiko na ljubljanski teološki fakulteti in višji znanstveni sodelavec pri raziskovalnem programu Etično-religiozni temelji in perspektive družbe ter religiologija v kontekstu sodobne edukacije.

V čem sta genocid in samomor povezana?

V zvezi s tem vprašanjem se mi zdi ključno opozoriti na pomen kršenja etike vključevalnega solidarnega personalizma kot izvora zla, to je nasilja. Ta etika namreč upošteva resnico o sovisnosti človeškega dobrega, kar pomeni, da je dobro enega dobro vseh in obratno. Etiko personalizma kot nasprotja nihilizmu in instrumentalizmu sem pojasnjeval in utemeljeval v svoji knjigi *Človek, morala in umetnost* (Ljubljana, 2010) in v številnih drugih publikacijah, kot temelj svojega raziskovanja pa so jo prevzeli tudi nekateri tuji kolegi, na primer socialni psiholog Mark Kleyman iz Rusije.

Bistvo personalistične etike je, da je vsaka oseba presežno bitje, etični vidik te presežnosti pa je, da ljudi nikoli ne smemo obravnavati zgolj kot sredstvo, kar je etični instrumentalizem, in da je temeljni izvor zla kršenje solidarnosti. Solidarnost je tu mišljena širše kot običajno, in sicer kot udeleženost v življenju drugega sploh, ne samo glede materialnih vidikov njegovega življenja. Bistveni del neokrnjene solidarnosti je doživljajska solidarnost in dialog ni nič drugega kot dogajanje doživljajske solidarnosti. Dialog, empatija, sočutje in skrb za ne samo telesni, ampak tudi umski in čustveni razvoj ljudi so bistvene prvine etike solidarnega personalizma.

Revija *National Geographic* je objavila pretresljivo poročilo o življenju Indijancev v rezervatih v ZDA, kjer so samomori zelo pogosti, tudi med mladimi, ki še niso dopolnili 16 let, alkoholizem pa prevladuje kar v 80 odstotkih tamkajšnjih indijanskih družin.

To je zares boleča zgodba, ki pa me v luči poznavanja zgodovine in sedanjosti Indijancev ter zavedanja o pomenu solidarnega personalizma žal ne preseneča, ampak je še en del dokazov v prid njegove pravilnosti.

Pri tem naj omenim raziskave in razprave znanega kanadskega psihoterapevta Antoona A. Leenaarsa o travmi in samomoru med domorodskim prebivalstvom na severnem polu in v Avstraliji. Danes so vse domorodske skupnosti obremenjene s samomori kot epidemičnim pojavom. Samomorilnost je več kot petkrat pogostejša kot med belim prebivalstvom. Leenaars je ob tem postavil hipotezo, da je morda do podobnega pojava kot pri teh populacijah prišlo tudi v Litvi v času sovjetske okupacije. Značilno za domorodske družbe je, da pred kolonialno okupacijo niso bile visoko samomorilne. To velja tudi za Litvo, ki sodi danes med države z najvišjo stopnjo samomorilnosti v EU.

Kanadski raziskovalci med vzroki za samomorilnost Inuitov vidijo revščino, ločitev in izgubo otrok, dostopnost do strelnega orožja, alkoholizem, osebne in družinske zdravstvene težave, pretekle spolne in telesne zlorabe. Toda Leenaars meni, da je na te pojave treba gledati veliko bolj resno. Po njegovem so posledica genocida. Zgodbe, ki jih pripovedujejo Inuiti, avstralski domorodci in Litovci o svojem trpljenju pod nasiljem tuje oblasti, so nenavadno podobne zgodbam, ki jih nekaj navajajo nekateri raziskovalci dogajanj v Sloveniji, med drugimi Jože Dežman. Tudi pri nas imamo visoko stopnjo samomorilnosti in obenem zgodovino, ki vsebuje poskuse genocida. Temeljni izvor nasilja je kršenje etike solidarnega personalizma, ki vključuje zavest o sovisnosti človeškega dobrega, kristjani pa bi o njej govorili bržkone tudi kot o etiki ljubezni, grško *agape*, latinsko *caritas*.

Veliko pozornosti ste na konferenci namenili tudi pojmovanju Sørena Kierkegaarda, utemeljitelja eksistencialistične filozofije, v okviru katere lahko, kot je dejal dr. Branko Klun, vprašanje samomora postavimo na popolnoma drugačen način. Kako?

Temelj Kierkegaardovih pogledov na samomor je njegova filozofska antropologija, po kateri je sebstvo oziroma človeški jaz odnos. Jaz sam je odnos. Nadaljnji osrednji pojem je obup. Po Kierkegaardovem pojmovanju je bivanje, ki ni pristno, stanje obupa, vendar se tega lahko niti ne zavedamo. Uresničevanje pristnega bivanja seveda ne izključuje trpljenja in bolečine, pogosto je prav nasprotno. Obup po Kierkegaardu pomeni, da se tako ali drugače odpovemo »projektu« uresničevanja svojega pristnega bivanja, in način te odpovedi je lahko tudi samomor. Pomemben dejavnik preprečevanja samomora je potemtakem uveljavljanje ved, kulture in miselno-doživljajskih obzorij na splošno, ki ljudem razkrivajo njihovo antropološko naravo kot bitij, ki imajo v sebi težnjo po uresničevanju njim lastnega pristnega bivanja, in možnih posledic, če se jih v tej težnji ovira oziroma če se ne zavedamo pomena te težnje ali če se ji celo zavestno odpovemo. In ki jim seveda pomagajo tudi spoznavati in sprejeti način njim lastnega pristnega bivanja.

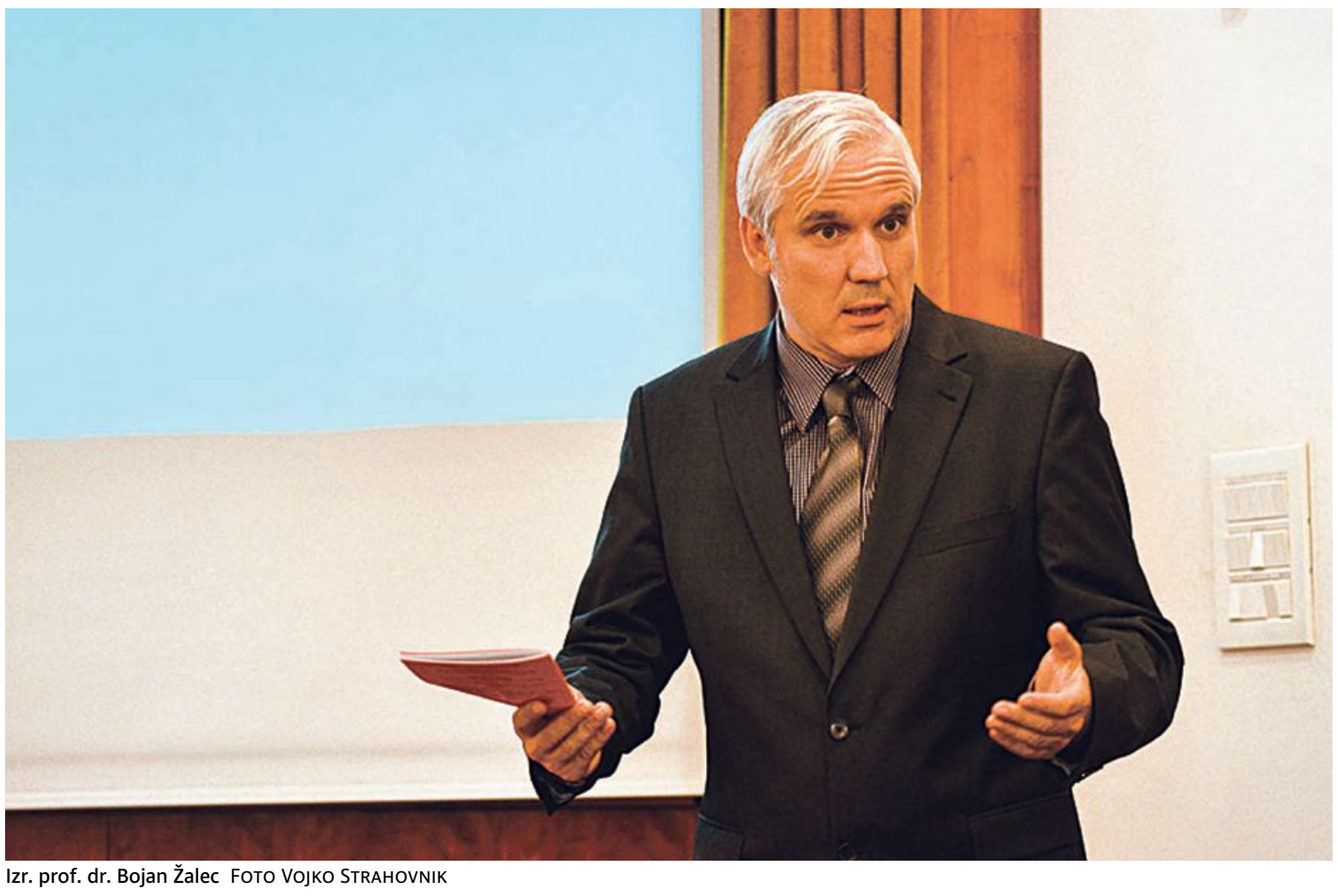
Izr. prof. dr. Bojan Žalec FOTO VOJKO STRAHOVNIK

Vi ste se osredotočili na vprašanje, kako lahko Kierkegaard pomaga razumeti socialno in politično življenje. Opozarjate, da je moralna avtonomnost človeka ključnega pomena, če želimo v prihodnje preprečiti grozodejstva, kot je bil holokavst.

Uporabil sem nekatere pojme iz Kierkegaardove filozofije, kot je denimo tesnoba, da bi osvetlil naravo in globlje izvore stalinizma in nacizma ter genocidnega nasilja, ki sta ga izvajala. V obeh primerih gre za neupoštevanje nekaterih prvin in značilnosti človekove narave z grozljivimi družbenimi posledicami. V bistvu sem razmišljal podobno kot kolega Klun, le da se je on osredotočil bolj na individualno raven in pojav samomora, jaz pa bolj na raven družbe in pojav genocida. Nauk pa je isti: brez ustrezne filozofske antropologije temeljev samomora in genocida ni mogoče zares razumeti.

Uničenje moralne avtonomnosti človeka je vsekakor eden osrednjih dejavnikov ali že kar pogojev za genocid. Za to obstaja ogromno dokazov raznih ved. Temeljna sodobna misleca za globlje razumevanje te hipoteze sta Hannah Arendt in Zygmunt Bauman. Je pa človekova avtonomnost kompleksen pojem, ki kot tak nikakor ne izključuje sprejemanja etike, ki je v temelju heteronomna. V heteronomnih etikah, na primer krščanski, etični zakonodajalec ni človek sam, tako kot je to v avtonomni. Vendar pa je bistvo avtonomnosti osebe zmožnost sprejemanja ali zavračanja določene etike, ne pa njeno osnovanje.

Ruski socialni psiholog dr. Mark Kleyman z državne univerze za kemijo in tehnologijo v Ivanovem je predstavil raziskavo o oblikovanju osebnosti v socialističnih in postsocialističnih mestih v Rusiji.

Kakšni so bili učinki takšne urbane politike?

Zaradi prisilne selitve podeželskega prebivalstva, ki je bilo neizobraženo in iztrgano iz svojega naravnega okolja, v mesta je prišlo do prevlade posebne vrste morale v najrevnejših slojih, katere bistvena značilnost je nizka samopodoba in vdanost v »usodo«. Taka morala pa je plodna podlaga za porajanje genocidne in samomorilne mentalitete. Kleyman to v svojih delih pokaže s konkretnimi primeri iz ruske pretekle in sedanje stvarnosti, ki žal prinaša ogromno dokazov v prid njegovi hipotezi.

Kot ugotavlja vaša programska skupina, se je s travmami treba soočiti, in sicer tako v širši družbeni skupnosti kot tudi na ravni družine in posameznika, saj je lahko le odkrito soočenje s preteklostjo temelj za uspešno načrtovanje prihodnosti in podlaga za solidarno, sočutno ter odgovorno življenje in delo. Kako lahko ustvarimo dialoško in empatično družbo?

Glavni pogoji za ustvarjanje dialoga so enakopravnost, empatija, sočutje, pa tudi resnicoljubnost in svoboda, ki vključuje razpravo, v kateri ni tabu tem. Glavna negativna dejavnika sta strah in nezaupanje. Oboje najpogosteje izvira iz nasilja. Zato je kultura miru eden osrednjih dejavnikov za razvijanje dialoške kulture in družbe. Bistvena beseda za razumevanje genocida in samomora je odnos. Uničenje ustreznih medčloveških odnosov, njihovo zavračanje, nerazumevanje, neupoštevanje, odvzemanje in podobno, so splošne značilnosti pogojev, v katerih se pojavljata samomor in genocid.

Naša teoretska naloga je pravilno razumevanje narave, pogojev, dejavnikov, funkcije in pomena primernih odnosov, praktična pa njihovo uresničevanje. Tudi za genocid je bistveno uničenje določenih odnosov, ali malce drugače rečeno, socialna, ne pa fizična smrt. Bistveno je uničenje določenih socialnih mrež, družbenih odnosov, socialnega okolja itd. družbene skupine, ki je tarča genocida, ne pa fizična smrt njenih članov. Fizično ubijanje je samo skrajna oblika genocida, obstajajo pa seveda veliko bolj prefinjeni načini iztrebljanja družbenih skupin od fizičnega. Vsak genocid je potemtakem socialna smrt, ni pa seveda vsaka socialna smrt genocid. Če ne upoštevamo ključne pojmovne razlike med fizično in socialno smrtjo, potem zgrešimo bistvo genocida. To je podobno kot pri samomoru: če se ne zavedamo, da je obup lahko tudi nezaveden, potem ne bomo dojeli bistva samomora.

Herschel je na Ceresu zaznal vodo

Pritlikavi planet *To je prvič, da so bili na njem zaznani vodni hlapi*

Znanstveniki so s pomočjo Herschlovega vesoljskega observatorija prvič neizpodbitno zaznali prisotnost vodnih hlapov v najbolj okroglem objektu glavnega asteroidnega pasu, pritlikavem planetu Ceresu, tudi Cêrera, kot se v slovenščini imenuje rimska boginja rodovitnosti.

Miloš Krmelj
predstavnik Mednarodne vesoljske univerze za Slovenijo

Perjanice vodnih hlapov so periodično brizgale iz površine takrat, ko se je površina tega nebesnega telesa malo ogrela; Ceres je klasificiran kot najmanjši pritlikavi planet v našem sončnem sistemu, ki je večji od asteroida, vendar manjši od planeta.

Vesoljski observatorij Herschel je bil prvenstveno vesoljski projekt Evropske vesoljske agencije (Esa), a je pri njem imela pomemben prispevek tudi Nasa. Čeprav je observatorij Herschel zaradi pomanjkanja hladilnega sredstva prenehal delovati že avgusta 2013, znanstveniki še vedno analizirajo zbrane podatke.

»To je prvič, da so bili zaznani vodni hlapi na Ceresu ali katerem koli drugem objektu v asteroidnem pasu, kar dokazuje, da ima Ceres ledeno površino in atmosfero,« pojasnjuje **Michael Kuppers** iz Ese in vodilni avtor v reviji *Nature* (rezultate so objavili konec prejšnjega meseca, op .p.).

Rezultati so prišli na plan ob pravem času, saj Nasina vesoljska sonda Dawn – na dolgo pot so jo poslali septembra 2007 – prav zdaj potuje proti Ceresu, kamor naj bi prispela spomladi leta 2015. Pred tem je sonda Dawn eno leto krožila okrog velikega asteroida Vesta. Dawn bo z veliko ločljivostjo kartografiral geologijo in kemično sestavo Ceresove površine, kar bo, kot pričakujejo, dodatno pojasnilo procese, ki sproščajo pline in že omenjene vodne hlape.

Ceres potuje v glavnem asteroidnem pasu, skupku asteroidov in malih planetov med tirnicama Marsa in Jupitra. Že dolgo so domnevali, da na njem obstaja led. VIR ESA/NASA

Zadnjih sto let je bil Ceres znan kot največji asteroid v našem sončnem sistemu. Toda leta 2006 ga je Mednarodna astronomska unija (ki imenuje nova nebesna telesa) spet preklasificirala v pritlikavi planet, saj ima na grobo ocenjeno premer 950 kilometrov. Ko so ga odkrili leta 1801, so astronomi menili, da gre za planet, ki kroži med Marsom in Jupitrom. Šele pozneje so našli druga kozmična telesa z podobnimi orbitami, kar je označevalo odkritje glavnega asteroidnega pasu v našem sončnem sistemu.

Znanstveniki menijo, da Ceres v notranjosti vsebuje kamnine, ki so v debelem plašču ledu. Če bi se ta stopil, bi se tako sprostilo več sladke vode, kot je je zdaj na Zemlji. Snovi, ki sestavljajo Ceres bi lahko bile še iz časa prvih nekaj milijonov let obstoja našega sončnega sistema in bi se lahko tam celo zbirale, še preden so se oblikovali planeti ...

Vse do zdaj so domnevali, da na Ceresu obstaja led, vendar niso imeli dokazov. Herschel pa je z jasnim spektroskopskim zapisom potrdil prisotnost vodnih hlapov. Dejansko je meritve opravil v štirih različnih časovnih obdobjih in vodne hlape zaznal le trikrat. Zato znanstveniki domnevajo, da se vodni hlapi iz Ceresa dvigajo le v obdobju, ko se na svoji orbiti bolj približa Soncu in ko del njegove ledene površine postane toplejši.

Ti rezultati so nepričakovani, ker so doslej le kometi, ki so ledeni sorodniki asteroidov, veljali za nebesna telesa, ki sproščajo pline in perjanice, medtem ko tega pri objektih v asteroidnem pasu doslej niso zaznali. »Meje med kometi in asteroidi postajajo vse bolj zabrisane,« pojasnjuje **Seungwon Lee** z JPL, ki je skupaj s **Paulom van Allmenom** proučeval in modeliral zbrane podatke.

Prihaja Tromba

Komuniciranje znanosti *Spletna stran, namenjena znanosti, tehniki in inovativnosti*

Na spletnem naslovu *www.tromba.si* so od 1. februarja 2014 dostopne multimedijske vsebine, namenjene predstavitvi dosežkov na področjih znanosti in tehnike, spodbujanju inovativnosti ter povezovanju gospodarskih podjetij z znanstvenoraziskovalnimi ustanovami, zasnovala pa jih je Tromba – Agencija za promocijo znanosti, kreativnosti in inovativnosti, s sedežem v Ljubljani.

»Projektna skupina Trombe se je z razvojem spletnih vsebin odzvala na opozorila številnih slovenskih znanstvenikov in raziskovalcev, da slovenski mediji posvečajo tematiki znanosti in raziskovanja vse premalo pozornosti, in to kljub temu, da so mnogi uveljavljeni strokovnjaki pripravljeni zapletena vprašanja razložiti poljudno in razumljivo najširši javnosti,« pravi direktor agencije **Aljoša Domijan**. Slovenski znanstveniki opozarjajo tudi na velik pomen sodelovanja med gospodarstvom in znanostjo ter pospešitve prenosa idej z univerz v industrijo, česar je v Sloveniji prav tako bistveno premalo.

»V Sloveniji moramo razviti okolje, ki bo podpiralo kulturo inovativnosti, etično poslovanje na vseh ravneh in odločno podpreti vlaganja v tehnološki razvoj,« poudarjajo med drugim člani Inženirske akademije Slovenije (IAS) v dokumentih s skupnim naslovom *Slovenija potrebuje novo vizijo razvoja gospodarstva in družbe*, ki so jih konec preteklega meseca predstavili slovenskim znanstvenim novinarjem. »Mladi inženirji in doktorji znanosti bi se morali takoj po končanem študiju vključiti v gospodarska podjetja, saj bodo le tako lahko učinkoviti pri razvoju novih in pri tehnološkem vzdrževanju že obstoječih tehnologij, kar je zelo pomembno na vseh ravneh gospodarstva ter okoljskega, družbenega in političnega upravljanja,« nadalje opozarjajo člani IAS. Aljoša Domijan pa dodaja, da »je znanje tisto, ki odpira nova delovna mesta«.

V Sloveniji deluje po zadnjih podatkih več kot 20.000 znanstvenikov, raziskovalcev in inovatorjev, več kot 1400 ljudi pa je zaposlenih v zagonskih podjetjih in približno 1000 v odcepljenih podjetjih. Tem podjetjem, institutom in znanstveno-razvojnim skupinam bo agencija Tromba ne glede na njihovo organizacijsko obliko dala medijsko pomoč pri pripravi različnih medijskih predstavitev. Na v uvodu omenjenem spletnem naslovu bodo objavljeni intervjuji, razprave, okrogle mize, recenzije knjig, obvestila in poročila o znanstvenih konferencah in kongresih ter predstavitve novosti na posameznih raziskovalnih področjih vse od naravoslovja, medicine in tehnike pa do družboslovja in humanistike. **M. V. P.**

TROMBA

NOVI DOKTORJI ZNANOSTI

Nedavno je rektor Univerze v Ljubljani prof. dr. Ivan Svetlik promoviral štiriindvajset novih doktorjev znanosti.

Biotehniška fakulteta

Bernarda Brajović
- *Vsebnost nekaterih primarnih in sekundarnih metabolitov v plodovih cepljenih rastlin paradižnika (Lycopersicon esculentum Mill.) glede na slanostni stres in gojitveno obdobje* (mentorica: doc. dr. Nina Kacjan Maršić, somentor prof. dr. Dominik Vodnik).

Nataša Čuk
- *Uporaba utekočinjenega lesa kot lepila za iverne plošče* (mentor doc. dr. Sergej Medved, somentor prof. dr. Matjaž Kunaver).

Kristjan Jarni
- *Genetska struktura gozdnih semenskih objektov divje češnje (Prunus avium L.) v Sloveniji* (mentor prof. dr. Robert Brus, somentor doc. dr. Jernej Jakše).

Vida Kocbek
- *Preučevanje možnih bioloških označevalcev pri ovarijski endometriozi* (mentorica prof. dr. Tea Lanišnik Rižner).

Maja Kolar
- *Vpliv velikosti in količine zeolitnih delcev na zadrževanje vode v rastnih substratih za okrasne rastline* (mentorica prof. dr. Marina Pintar).

Katja Rostohar
- *Razvoj in ovrednotenje modelov vzorčenja za določanje vsebnosti gensko spremenjenih organizmov v okolju* (mentor prof. dr. Andrej Blejec, somentorica prof. dr. Jelka Šuštar Vozlič).

Fakulteta za arhitekturo

Anja Jutraž
- *Sistem vizualnih digitalnih orodij za participacijo splošne javnosti pri prostorskem načrtovanju* (mentorica prof. dr. Tadeja Zupančič).

Tina Potočnik
- *Razvoj in preobrazba primestnih naselij s primerom naselja Mengeš* (mentor prof. dr. Peter Fister, somentorica doc. dr. Nataša Koselj).

Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo

Janja Babič
- *Vpliv naravnih induktorjev na produkcijo ligninolitičnih encimov glive Dichomitus squalens v laboratorijskih bioreaktorjih* (mentor prof. dr. Aleksander Pavko).

Matic Lozinšek
- *Sinteza in karakterizacija novih spojin šibko koordinirajočih fluoroanionov* (mentor prof. dr. Boris Žemva).

Alenka Možir
- *Nove analizne metode za študij razgradnje pergamenta* (mentor prof. dr. Matija Strlič).

Gabriela Kalčíková
- *Vpliv trajnostnega ravnanja z odpadki na sestavo in čiščenje deponijskih izcednih vod* (mentorica doc. dr. Andreja Žgajnar Gotvajn, somentor prof. dr. Mihael Jožef Toman).

Fakulteta za elektrotehniko

Denis Forte
- *Posploševanje knjižnic robotskih gibov s statističnimi metodami* (mentor doc. dr. Aleš Ude).

Uroš Kovač
- *Ocenjevanje parametrov merjenih signalov s Kalmanovim sitom* (mentor prof. dr. Andrej Košir).

Sara Stančin
- *Razpoznava gibalnih vzorcev na osnovi uporabe brezžičnih senzorjev* (mentor prof. dr. Sašo Tomažič).

Medicinska fakulteta

Tilen Konte
- *Identifikacija in karakterizacija komponent signalne poti odziva HOG pri obligatno halofilni glivi Wallemia ichthyophaga* (mentorica prof. dr. Ana Plemenitaš).

Nika Lalek
- *Odzivnost bazofilcev periferne krvi med specifično imunoterapijo s pelodom breze* (mentor prof. dr. Mitja Košnik, somentor doc. dr. Peter Korošec).

Lea Leonardis
- *Motnje dihanja med spanjem pri bolnikih z živčno mišičnimi boleznimi* (mentor prof. dr. Janez Zidar).

Monika Lewińska
- *Vloga heterozigotnosti in alelnih različic gena CYP51: od mišjega modela do bolezni pri človeku* (mentorica prof. dr. Damjana Rozman).

Katja Ota
- *Funkcijska karakterizacija ostreolizina iz glive Pleurotus ostreatus* (mentor prof. dr. Peter Maček, somentorica prof. dr. Kristina Sepčić).

Martina Reberšek
- *Vpliv mutacij v KRAS in BRAF genu ter histoloških parametrov na potek bolezni pri bolnikih z razsejanim adenokarcinomom debelega črevesa in danke ob sistemskem zdravljenju* (mentorica doc. dr. Janja Ocvirk).

Matjaž Sever
- *Simulacija kardiovaskularnega sistema in anevrizme levega prekata z ekvivalentnim elektronskim vezjem* (mentor prof. dr. Samo Ribarič).

Marko Šnajder
- *Priprava ekspresijskih sistemov za proizvodnjo termostabilne rekombinantne serinske proteaze iz Aeropyrum pernix K1 in opredelitev njenih fizikalno-biokemijskih lastnosti* (mentorica prof. dr. Nataša Poklar Ulrih, somentor doc. dr. Hrvoje Petković).

Tanja Višnjar
- *Model nastajanja krvno-urinske pregrade* (mentorica prof. dr. Mateja Erdani Kreft).

DELO.SI
Poglejte
Znano o neznanem:
Ali vidijo delfini enak svet kot mi?
Danes ob 12.00 na delo.si